
Matrikachakravivekah

——
मातृका चक्रविषेकः

——
Document Information

Text title : Matrikachakravivekah

File name : mAtRRikAchakravivekaH.itx

Category : devii, devI, tantra, mantra

Location : doc_devii

Author : svatantrAnandanAtha

Transliterated by : Ruma Dewan

Proofread by : Ruma Dewan

Latest update : January 18, 2026

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

January 19, 2026

sanskritdocuments.org

మాతృకాచక్రవివేకః

॥ ఓం శ్రీగణేశాయ నమః ॥

॥ ఓం గుం గురుభ్యో నమః ॥

॥ మాతృకాచక్రవివేకః ॥

(స్వతన్త్రానన్దనాథవిరచితః)

ప్రథమః ఖణ్డః । తాత్పర్యవివేకః

జాగ్రత్సుషుప్తికృతదక్షిణవామభాగాం
స్వప్నస్వభావపరిక్లప్తజఘన్యభాగామ్ ।
తుర్యాతితుర్యఘటితాననహృత్ప్రదేశాం
ప్రాణేశ్వరీం పరశివస్య పరామృశామః ॥ ౧॥

స్పర్శస్వరోల్లిఖితజాగరసుప్త్యవస్థా-
మన్తఃస్థనూచితసుషుప్త్యుదిత ప్రబోధామ్ ।
ఊష్కోక్తజాగరదశోదితసుప్త్యవస్థాం
మన్తోక్తరస్య జనసీం మనసా విశామః ॥ ౨॥

సజ్కోచసంశ్రయణవర్జనభావభిజ్ఞ్యా
జాగ్రత్సుషుప్తిదశయోర్గమకౌ ప్రయత్నా ।
ద్వా స్పృష్టతావివృతతే విదితౌ సుధీభిః
స్పర్శస్వరాక్షరగతౌ పరిశీలయామః ॥ ౩॥

స్పృష్టిర్యవర్గవిషయా వివృతత్వయుక్తా
స్పృష్ట్యన్వితా వివృతతా చ శవర్గనిష్ఠా ।
తౌ స్వప్నతుర్యదశయోర్గమకౌ ప్రయత్నా-
వేతౌ స్మరామ్యసకలాపరిపూర్తిపూర్వోః ॥ ౪॥

పూర్ణైవ పూర్తిరవికల్పపదే సుషుప్తౌ

జాగ్రత్సూహార్తిరపి సంస్మృతిధామ్ని తద్వత్ |
 జాగ్రత్సుషుప్తినమవాయపదే తురీయే
 స్వప్నే చ తాదృశి తయోరసమగ్రతైవ || ౫ ||

స్వప్నః సుషుప్త్యనుగతం నను జాగ్రదేవ
 తుర్యం చ జాగ్రదనువృత్తసుషుప్తిరేవ |
 స్వప్నస్తథా చ సతి జాగ్రత ఏవ భేద-
 స్తుర్యా దశాపి చ తథైవ సుషుప్తిభేదః || ౬ ||

జ్ఞానాత్మనాన్తరుదితే ఖలు బోధసుప్తి-
 స్వప్నస్తురీయమితి నామవిశేషభాజౌ |
 బాహ్యే క్రియాత్మకతయోదితయోస్తయోః స్యా-
 దాఖ్యా ప్రబోధ ఇతి సుప్తిరితి ప్రసిద్ధా || ౭ ||

జాగ్రద్బహిర్విలసనం నను భేదస్మష్టేః
 స్వప్నోన్తరుల్లసనమిత్యభయీ దశైవ |
 తుర్యాభిధానముపయాత్యవిభేదస్మష్టా
 సృష్టిద్వయస్య జనివిశ్రమభూస్సుషుప్తిః || ౮ ||

సృష్టా బహిః శివచితా ప్రకృతిర్విసర్గ-
 స్తాం స్వాత్మనా కవలయన్ శివ ఏష బిన్దుః |
 సంసారవిశ్రమజుషోరితి నామధేయే
 సంసారిణౌ పశుశివౌ చ పశుః శివశ్చ || ౯ ||

ద్వైతాత్మకం భవతి సంసరణం పశోస్త-
 దద్వైతరూపమభవస్య పరస్య శమోభః |
 మిశ్రం త్రిరూపమపి సంసరణం యతః స్యా-
 ద్విశ్రాన్తిభాక్తదిహ ధామ పరం హి బిన్దుః || ౧౦ ||

గౌణో హి బిన్దురితి విత్తిరభేదరూపా
 తైవీ తనూర్భవతి భేదపదం తు వేద్యమ్ |
 జీవస్య సంవరకమస్య తతః స్వరూపం
 సర్వైర్భవేద్యవహృతిర్మహతామితీయమ్ || ౧౧ ||

చైత్యం విమర్శపరిణామదశావిమర్శ-
 శ్చిద్ధర్మ ఏష చ చిత్తో జననాల్లయాచ్ఛ |

నాస్యేవ సా చిదపి యద్యవిమృష్టరూపా
ధర్మస్తతో భవతి చిచ్ఛ విమర్శశక్తేః ॥ ౧౨॥

చిచ్ఛైత్యయోరితి సమే సతి ధర్మధర్మి-
భావే పరస్పరపదాక్రమణం స్వభావః ।
చైత్యావృతా భవతి చిత్పశురేష చైత్య-
మావృణ్యతీ చిదపి యాతి శివప్రసిద్ధిమ్ ॥ ౧౩॥

చిచ్ఛైత్యయోః సమతయా స్తిమితే స్వభావే
మిశ్రం తు మధ్యమపదం పరశమ్భరూపమ్ ।
చిచ్ఛైత్యమిశ్రణతయా తదయం త్రిరూపో
ధర్మీ చ తత్తదుచితశ్చ తథా విమర్శః ॥ ౧౪॥

చిత్తిశ్చ చైత్యమపి తచ్ఛ విమర్శతత్త్వం
జ్ఞానక్రియే న హి తయోః పరమార్థభేదః ।
జ్ఞానం గృహీతకఠినత్వగుణం క్రియా స్యా-
జ్ఞానం భవేద్విరలిమాశ్రయిణీ క్రియైవ ॥ ౧౫॥

జ్ఞానస్య సిద్ధ్యతి వినా క్రియయా న రూపం
తస్యాస్తథైవ న హి తేన వినోపలభ్యః ।
తస్మాత్తయోర్యమలతైవ మతం హి సైద్ధం
పూర్వాపరత్వకలనం త్విహ పూర్వపక్షః ॥ ౧౬॥

అర్థం క్రియా భవతి దక్షిణమన్యదర్థం
జ్ఞానం సమత్వమనయోరపి మధ్యమిచ్ఛా ।
ఇచ్ఛైవ బీజమచలాన్తరబాహ్యగత్యా
జ్ఞానం క్రియా చ ఖలు మూలమిహోఙ్కరశ్చ ॥ ౧౭॥

జ్ఞానం క్రియా తదుభయైకరసాపి చేచ్ఛా
తత్త్వత్రయం భవతి నిత్యయుతస్వభావమ్ ।
జ్ఞానస్య మానమితి మేయమితి క్రియాయా
మాతేతి చేతరపదస్య హి నామభేదాః ॥ ౧౮॥

జ్ఞానం చ కర్మ చ పరస్పరమూలమిచ్ఛా
మూలం తయోస్తదుభయం ఖలు మూలమస్యాః ।
మూర్తిత్రయం మతమిదం త్రయమేవ సృష్టి-

స్థిత్యన్తకారణతయా త్రిగుణస్వభావమ్ ॥ ౧౯ ॥

ఏతత్త్రయాత్మకతయా సకలం త్రిరూపం
సుప్త్యాదికా అపి దశాశ్చ తథైవ తిస్రః ।
సుప్తిః క్రియాజడతయా భవతి ప్రబన్ధో
జ్ఞానం విమిశ్రమనయోః పదమన్యదీచ్ఛా ॥ ౨౦ ॥

అన్యోన్యలీనవపుషోరిహ చైత్యచిత్త్యః
సుప్త్యాదిషు త్రిషు పదేషు భవో ద్విరూపః ।
శిష్టః ప్రవృత్తివినివృత్తిమయో విభావ్యః
శ్రీచక్రమూలమనుసంస్థితదర్శనేన ॥ ౨౧ ॥

ఇచ్ఛా సుషుప్తిరబహిర్జ్ఞానితః ప్రబోధో
జ్ఞానం క్రియా భవతి జాగరణం జడస్య ।
తుర్యస్థజాగరపదాదిసుషుప్తీసీమా
ఇచ్ఛాదయః ఖలు దశాస్త్యజడాః శివస్య ॥ ౨౨ ॥

అన్తర్ముఖీ భవతి బిన్దుగతిర్విసర్గ-
స్యోక్తా గతిర్గురుజనేన బహిర్ముఖీతి ।
పూర్వః సుషుప్తిపదమధ్యముపైతి జాగ్రన్
మధ్యాత్మమృచ్ఛతి పరస్తు సుషుప్తిమధ్యాత్ ॥ ౨౩ ॥

సుప్త్యాది జాగ్రదవధి త్రితయం దశానాం
జన్తోః ప్రవృత్తివపుషోఽథ నివృత్తిమూర్తేః ।
తజ్జాగ్రదాద్యవధిభూతసుషుప్తి శమోఘ-
రారోహసీమనముపక్రమణోవరోహః ॥ ౨౪ ॥

తస్మాత్ప్రవృత్తివినివృత్తిమయోభయార్థః
స్వప్నః సుషుప్తిరపి జాగ్రదపీతి గోప్యమ్ ।
భేదాని భేదమయజీవశివాఙ్గకానాం
షణ్ణాం విమిశ్రణమిదం ప్రకృత్తిర్దశానామ్ ॥ ౨౫ ॥

స్వప్నప్రజాగరసుషుప్తిమయాష్టకోణ-
పఙ్క్తిస్సయుగ్మమనుకోణవిరాజమానే ।
యన్త్రైశ్వరే హి శివజీవనమన్వయోఽయం
దృష్టః సమస్తపరమార్థవిదీప్తదేవే ॥ ౨౬ ॥

సుప్తిః శశీ జడతయా తపనోఽపి జాగ్ర-
 చ్చైత్యస్య సస్తపనమాత్రచిదాత్మకత్వాత్ ।
 స్వప్నోనలోగిలితచైత్యతయా పశుత్వే
 సోఽప్యర్క ఏవ దహనః సకలం శివత్వే ॥ ౨౭ ॥

చైత్యాతివిస్ఫురణసీమ్ని ఖలు ప్రతిష్ఠా
 జాగ్రత్యణోరథ తురీయపదాన్తరథే ।
 శమ్భోర్విమర్శవతి జాడ్యమలవ్యపేతే
 జాగ్రత్సుషుప్తిదశయోః సమమధ్యభాగే ॥ ౨౮ ॥

మాతా శశీ భవతి మేయపదం పశుత్వే
 వహ్నిః ప్రమాణమిహ తిగ్మరుచిః క్రియాగ్ర్యమ్ ।
 మాతానలః శివపదే హిమగుః ప్రమేయం
 జ్ఞానాగ్ర్యభాగ ఇహ తుర్యరవిః ప్రమాణమ్ ॥ ౨౯ ॥

చైత్యప్రమాతురిహ యజ్జడమేవ మానం
 తచ్చిత్ప్రమాణమనుజీవతి తద్ధి చైత్యమ్ ।
 చిత్తత్వమేవ నియమాదనుజీవదేతన్-
 నాత్యశ్చుతే స్వమివ చిత్తదిదం విభేది ॥ ౩౦ ॥

జాడ్యాదచిన్న విమృశత్యపి మాతృభావే
 తాం చిత్కలేవ గిలితాత్మపదాం మృశన్తి ।
 మోహేన కల్పయతి మాతృదశామముష్యా
 వ్యాప్తిరీ మాతృపదలక్షణతోపపన్నా ॥ ౩౧ ॥

మానం తృతీయపదభాగపి బాహ్యతస్తు
 మధ్యే విమిశ్రణమిదం ఖలు మేయమాత్రోః ।
 మిశ్రం హి మధ్యమపదే నిఖిలస్య దృష్టం
 ద్వైరూప్యమస్య చ నపుంసకతా చ ధామ్నః ॥ ౩౨ ॥

రశ్మీననూదయతి బిమ్బమతః స్వరేషు
 సర్గః సితాంశురణుబిన్ధురినశ్చ కాదౌ ।
 యాదౌ శిఖీ మహితబిన్ధురితి త్రిఖణ్డ్యా
 వర్ణక్రమేణ విదితం త్రిమహోమయత్వమ్ ॥ ౩౩ ॥

ఖణ్డక్రమేణ శశినో దహనాజతోక్తా

తద్వ్యక్తమేణ జడభానుగుణత్వమగ్నేః ।

ఖణ్ణేషుచ క్రమవిలోమజపేన చైత్య-

చిత్తోః పరస్పరపదాక్రమరీతిరుక్తా ॥ ౩౪ ॥

స్వప్నశ్చ జాగ్రదపి వాసరపూర్వయామా

తుర్యం పదద్వయవదుత్తరయామయుగ్మమ్ ।

సుప్తిస్తురీయలయభూః ప్రథమం క్షపార్థం

స్వప్నప్రజాగరదశాలయభూర్ద్వితీయమ్ ॥ ౩౫ ॥

ఇతి శ్రీమాతృకాచక్రవివేకే తాత్పర్యవివేకః ప్రథమః ఖణ్ణః ॥ ౧ ॥

ద్వితీయః ఖణ్ణః । సుషుప్తివివేకః

మాయాబలాత్ప్రథమభాసి జడస్వభావం

విద్యోదయాదథ వికస్వరచిన్మయత్వమ్ ।

సుప్త్యాహ్వానం కిమపి విశ్రమణం విభాతి

చిత్రక్రమం చిదచిదేకరసస్వభావమ్ ॥ ౧ ॥

మాతా నభఃక్షితివిమిశ్రపదం ప్రమాణం

వాయుః శిఖీ చ సలిలం చ మహి చ మేయమ్ ।

జ్ఞానాత్మపూర్వపరితం యుగలత్రయేఽపి

పశ్చాదుదీరితమిహాభిమతం క్రియాత్మ ॥ ౨ ॥

వర్ణాః స్వవాయుశిఖితోయధరాః క్రమేణ

స్యః కణ్ఠతాలుకశిరోరదనోష్ఠజాతాః ।

స్థానోచ్ఛయాపచయజౌ మహదల్పభావౌ

స్యాద్వ్యక్తమః పశుపదే సలిలానిలాదౌ ॥ ౩ ॥

ఇచ్ఛాద్వయం భవతి తాలుభవోష్ఠ్యవర్ణౌ

మూర్ధన్యదన్త్యతనుమానయుగం క్రియాది ।

సజ్కోచభావతదభావవశాదకార-

సర్గోఽపి బిన్దురపి సజ్కోచమాతృభావః ॥ ౪ ॥

మూలద్వయే స్ఫురతి మాతృయమస్తదన్త-

రిచ్ఛాద్వయం భవతి మానయుగం తదన్తః ।

ఏతత్సమం పదమతో విషమం ద్వీరూపం

వైత్యోచ్చయే స్ఫురతి జాతు చిదుచ్చయే చ ॥ ౫॥

సామ్యం భవేత్ప్రకృతమత్ర చమత్క్రియైవ
 ప్రైషమ్యమద్భుతతరా హి విమర్శవృత్తిః ।
 నిష్పన్నతాం సమపదే సతతం భజన్తి
 ప్రస్పన్తే చ చిదచిత్కలితోచ్చితత్వాత్ ॥ ౬॥

వైత్యం యదోల్లసతి సజ్జటితస్వకేచ్ఛం
 చిత్స్వం స్వభావమణుమాశ్రయతే నిజేచ్ఛామ్ ।
 అన్తర్భవేదథ చిదుల్లసనే తు చేత్యం
 పఞ్చాంగకం జడపదం చతురంగమన్యత్ ॥ ౭॥

అన్తర్భవహిః కరణజృమ్భణయోరదీర్ఘ-
 దీర్ఘస్వరేషు జడసంసరణం ద్విరూపమ్ ।
 ఏ ఐ ఇతి ద్వయమిహోల్లిఖతి క్రమేణ
 స్వీయేచ్ఛయా పదయుగే ఘటనం జడస్య ॥ ౮॥

అన్తర్భవహిః కరణవృత్తివశాదదీర్ఘ-
 దీర్ఘం స్వరేష్వజడసంసరణం ద్విరూపమ్ ।
 ఓ ఔ ఇతి ద్వయమిహోల్లిఖతి క్రమేణ
 స్వీయేచ్ఛయా ద్విరజడస్య పదస్య యోగమ్ ॥ ౯॥

భేదేఽపి బిన్దురవిభేదపదేవిసర్గో
 జ్ఞానక్రీయాస్థలా తయాఽఽన్తరబాహ్యసీమ్నోః ।
 దృష్టావిహ ప్రకరణస్య బలాత్స్వభావం
 నైవాప్పుతః స్ఫుటమభేదవిభేదరూపమ్ ॥ ౧౦॥

బిన్దుః కలా అపి విసర్గకలా గుణాః స్యుః
 సర్గః కలా అపి చ బిన్దుకలాఙ్గభూతాః ।
 బిన్ద్వగ్నిరష్టకలైవ విసర్గపాయీ
 సర్గస్తు షోడశకలావృతబిన్దురిన్దుః ॥ ౧౧॥

బిన్దోః కలా అపి విసర్గకలాశ్చ సప్త
 సప్తైతదన్వయవశేన చతుర్దశారమ్ ।
 బిన్ద్వగ్నిరష్టదలపద్మగతస్తదన్తః
 సర్గశ్చ షోడశదలాఙ్గతోఽస్య చాన్తః ॥ ౧౨॥

పూస్వస్వరాష్టదలభాగనలో హి దీర్ఘ-
మాత్రాత్మషోడశదలామ్బుజభాకృశాఙ్కః ।
చన్ద్రార్కయోస్త్రిగుణితాఽష్టకలాత్మనోః స్యా-
ద్ద్విన్దౌ ప్లుతాష్టకదలాత్మనియుక్తిరగ్నౌ ॥ ౧౩॥

ఇతి మాతృకాచక్రవివేకే సుషుప్తివివేకో ద్వివీచితీయః ఖణ్ణః ॥ ౨॥

తృతీయః ఖణ్ణః । స్వప్నవివేకః

విశ్వస్య కారణదశేతి విచారితైవం
కార్యక్రమో భవతి కార్యమిదం విమర్శాత్ ।
విశ్రాంతమాత్మని పరాహ్వాయవాచి సుప్తౌ
విశ్వం వమత్యథ విబోధపదే విమర్శః ॥ ౧॥

వాణీ పరా ఖలు ఋకారృకారరూపా
సంజ్ఞోచగన్ధసహితా గగనేఽపి సుప్తౌ ।
సంజ్ఞోచ ఏవ చిదచిద్గనస్య వాణీ
తద్వోష్యమ సంజ్ఞుచతి చ ప్రకృతౌ విమర్శే ॥ ౨॥

ధర్మే స్వకే స్వరసవాహిని వాక్స్వరూపే
లగ్నం పరం గగనమప్యపయాతి సత్తామ్ ।
సత్త్వాయ నిత్యముపగూఢావిమర్శతత్త్వం
తద్ధర్మతాం గగనమప్యపయాతి చిత్రమ్ ॥ ౩॥

తస్మాత్పరైవ జననీ సముపాసనీయా
వ్యోమ్నః పరస్య గతజాడ్యమియం హిరూపమ్ ।
బధ్నాతి చేయమిదమంశసముచ్ఛ్రయేణ
జన్మాన్ విమోచయతి చోన్నమితాఽహమంశాత్ ॥ ౪॥

త్రేధేదమిత్యహమితి స్ఫురణాత్మికాయా-
స్తస్యాః స్వరూపముభయాంశసమాఽసమత్వే ।
తద్ధర్మసంజ్ఞివశేన తథా త్రిరూపో
ధర్మీం చ వైత్యచితిమేలనసిద్ధరూపః ॥ ౫॥

విశ్రాన్తిధామని నిజాశ్రయయోర్విమర్శ-
శ్చిచ్చైత్యయోర్భవపదే స్వయమాశ్రయోఽపి ।

ఏతద్ధ్వయం నిజసమాశ్రయమేవ కుర్వన్
స్వైరక్రమేణ విలసత్యబహిర్భహిశ్చ ॥ ౬ ॥

స్వప్నే స్ఫురత్యబహిర్నియమూర్తిరస్త-
రాబ్ధహ్యే బహిఃకరణమూర్తిరథ ప్రబోధే ।
సజ్జ్కీచమాశ్రయతి పూర్వపదేత్ర కిజ్జ్కీ-
దత్యర్థముత్తరపదే తు తమాదధాతి ॥ ౭ ॥

సజ్జ్కీచవర్తిపరసీమని బాహ్యరజ్జ్కీ
వ్యాప్తిం సమర్పయతి నాస్తరథామ్ని పూర్ణే ।
విశ్రాన్తిమర్పయతి పూర్ణతరామితోపి
మాయా చమత్కృతిమవాప్య జడో విమర్శః ॥ ౮ ॥

ఇచ్ఛాద్వయాన్తరితమానయుగే యవర్గే
స్వాప్నే జడా ఖలు దశా సమవేక్షణీయా ।
మాతృత్యమత్ర మనసో హి లకారమూర్తేః
స్వప్నో హి మానసికసంసరణం ప్రసిద్ధమ్ ॥ ౯ ॥

స్వస్వైవ శక్తిరవమర్శమయీ స్వగర్భే
గ్రస్తస్తయైవ మనసా వపురాదిమూర్త్యా ।
ఆత్మాస్వరశ్మిపటలస్థగితోఽర్యమేవ
నాభాతి కిజ్జ్కీదపి కజ్జ్కీకపజ్జ్కీకాన్తః ॥ ౧౦ ॥

ఆత్మాన్వితం వపురహజ్జ్కీతి ధీమనాంసి
త్రీణ్యాన్తరాణి కరణాని పదం ప్రమాతుః ।
ఏతన్మనోవిలసితం యది పజ్జ్కీరూపం
మాయాపదం పదమిదం ప్రకృతేస్తు సాక్షాత్ ॥ ౧౧ ॥

మాయాపదే స్వమన ఏవ శరీరతాభా-
గిత్యాదిశస్త్యణవిదోఽత్ర వకారగర్భే ।
తద్బాహ్యతోపి చ లకారమనుస్మరన్తః
పజ్జ్కీకం పదమిదం చతురజ్జ్కీమేవ ॥ ౧౨ ॥

పృథ్వీ లకార ఇహ దేహమయీ స్వధామా
కర్తృజ్జ్కీతేస్య మరుదగ్నిమయౌ యరేఫౌ ।
వ్యాప్యైతయోః ఊతిజలౌ వికృతే లవౌ చ
స్వాత్మస్థితస్య వపుషః కరణాని గర్భే ॥ ౧౩ ॥

మగ్నః పుమాన్వపుషి చిత్తమహక్క్రియాయాం
 బుద్ధౌ జడాంశజఠరేఽప్యజడస్తదంశః ।
 ఇత్థం ప్రమాతరి జడాంశగతాఽజడాంశే
 జ్ఞానక్రియాస్తరవభాతి మహానజాణ్డః ॥ ౧౪ ॥

పిణ్డాణ్డమూలమపి మూలమివాస్య భాతి
 బ్రహ్మాణ్డమస్తరమపి బాహ్యమివాస్య చిత్తమ్ ।
 మాయావిమోహితదృశా తదణుర్నిరీక్ష్య
 స్వాఙ్గాని పఞ్చ కలయత్యణుశక్తికాని ॥ ౧౫ ॥

సఙ్కృప్తవాయుశిఖిభూజలఖాపకర్షా
 బన్ధాః స్యురస్తరణుకస్య కలాప్యవిద్యా ।
 రాగశ్చ కాలనియతీ ఇతి కఙ్కుకాస్తే
 మాయాత్మనః ప్రథమకఙ్కుకతా సుషుప్తేః ॥ ౧౬ ॥

కర్పత్యశక్తిరనిలః సకలజ్ఞతాగ్ని-
 రూఢిః పూర్ణతాఽవిలయతామ్బు వియద్విభుత్వమ్ ।
 పఞ్చాపి శక్తయ ఇమా వితతాః స్వరూపం
 శమోర్భవన్త్యపి చ సఙ్కుచితాః పశోస్తు ॥ ౧౭ ॥

స్యాత్పఞ్చశక్తిమయతా ప్రకృతిః శివస్య
 స్వాస్తరగత్కలనమప్యథ దేహినస్తు ।
 బాహ్యే జగత్కలనమేవ భవేద్విభేదః
 స్వాభ్యస్తరస్థజగతోఽపి విమోహశక్త్యా ॥ ౧౮ ॥

అన్తఃస్థితస్య మనసో న హి పూర్తియోగ-
 త్సైత్యస్య తత్కబలితత్వవినిశ్చయాయాః ।
 తద్వచ్చితేరపి న పూర్తిరతో దశేయం
 పక్షద్వయే స్ఫురదపూర్త్యభిపూర్తియోగా ॥ ౧౯ ॥

అధ్వా భవేచ్ఛిదపకర్షవశాదశుద్ధః
 శుద్ధస్త్వసౌ (శుద్ధస్తనౌ)భవతి చైత్యపదాపకర్షాత్ ।
 చిచ్ఛైత్యయోరుపచయాఽపచయాఽవిశేషాన్-
 మిశ్రో హి మాయాకపదం భవతీదమధ్వా ॥ ౨౦ ॥

ఆత్మా వకారవపుషాణురుకార ఏవ
 దేహాత్మవైవ ఖలు సంసృతిరస్య జన్తోః ।
 దేహం చ తాత్త్వికమముష్య సుషుప్తమేవ
 స్వప్నే తదత్ర మన ఏవ శరీరతాభాక్ ॥ ౨౧॥

ఇతి మాతృకాచక్రవివేకే స్వప్నవివేకస్తృతీయః ఖణ్డః ॥ ౩॥

చతుర్థః ఖణ్డః । జాగ్రద్వివేకః

ఇత్స్యస్తరీషదిహ సజ్కుచితే విమర్శే
 సజ్కోచమాశ్రయతి బాహ్యపదే ప్రగాఢమ్ ।
 ప్రత్యేకమేవ కలయన్త్యథ భావమేవం
 భూతాని పఞ్చ జగతో నియతః కలాపః ॥ ౧॥

యద్వర్ణపఞ్చకమపూర్వకమాదివర్ణ్య-
 మన్తఃస్థతాం భజతి సజ్కుచితే తదీషత్ ।
 తత్కాదివర్ణతనుసజ్కుచితం నితాన్త-
 మూష్మాత్మకం చ దధతేఽఙ్కురితాభిపూర్తి ॥ ౨॥

స్థానేన సాధితధరాప్రభృతిస్వభావే
 వర్ణోత్కరే భవతి మాతృపదం పవర్గః ।
 ఆత్మా మనస్తదను బుద్ధిరహజ్జ్కీయా చ ।
 ప్రాక్ చేతనః ప్రకృతిరప్యవరోహభజ్ఞా ॥ ౩॥

శ్రోత్రాదికం ఖలు తవర్గమయం విలోమా-
 ద్వాగాది పఞ్చకమిదం చ టవర్గరూపమ్ ।
 శబ్దాది ఖాద్యపి చవర్గకవర్గరూప-
 మేతాని వాయుదహనామ్బుమహీవిలాసాః ॥ ౪॥

దేహాత్మికా ప్రకృతిరాన్తరరూపముర్వాః
 సూక్ష్మం జలస్య ఖలు రూపమహజ్జ్కీయా స్యాత్ ।
 అగ్నేస్తు బుద్ధిరనిలస్య మనోఽన్తరాత్మా
 సర్గః ఖలు ప్రకృతిజః క్షితిసర్గబీజమ్ ॥ ౫॥

దేహాత్మనోః ప్రకృతిపూరుషయోః ప్రమాతా
 దేహోత్ర తస్య నిలయోఽపి తదజ్గమాత్మా ।

ఆత్మా యథా భవతి మాతృపదం వపుశ్చేత్
తల్లీనమస్త్యవిరహః శివయోః స్వభావః ॥ ౬ ॥

జాడ్యాదహజ్కృతిరితి ప్రథతే విమరో
బుద్ధిర్జడాజడతయా మనసస్త్యజాడయాత్ ।
త్రైగుణ్యమేతదబహిః కరణత్రయం స్యాత్
సౌషుప్తజాగ్రదవశేషదశానిదానమ్ ॥ ౭ ॥

దేహీ గుణత్రయమయప్రకృతిర్దశాసు
సుప్త్యాదికాసు నియమాత్పరిబమ్భమీతి ।
తాస్వప్యహజ్కృతిపురఃసరణాత్త్రిపుట్యాం
మేయోన్నతిం కలయతి ప్రముఖక్రియాంశమ్ ॥ ౮ ॥

మేయాదికా సతతయుక్తిపుటీ మనస్తాం
మేయాది భాసయతి మూఢమహజ్కృయాత్మ ।
మాత్రాది భాసయతి చాథ నిజస్వభావా-
ద్బుద్ధిశ్చ మధ్యమపదే మన ఏవ బోధ్యమ్ ॥ ౯ ॥

తస్మాత్ప్రకారవపుషః ప్రకృతేః ప్రమాతు-
రాత్మా మకారవపురస్తర ఏవ లీనః ।
తన్మధ్యతా(తః)స్థితిరహజ్కృతిధీహృదాం స్యా-
దేతత్ప్రమాతృపదమిన్ద్రియలగ్నవిశ్వమ్ ॥ ౧౦ ॥

ఏతచ్చ మాతృపదమిన్ద్రియసంశ్రితం చ
తత్సంశ్రయశ్చ మన ఏవ తదిన్ద్రియం స్యాత్ ।
తద్ధ్రామణీన్ద్రియకులస్య విమర్శశక్తి-
శ్చిచ్చేత్స్యమిశ్రమఖిలం ఖలు తద్విలాసః ॥ ౧౧ ॥

స్వప్నే చ జాగరణమాతృపదే చ వేద్య-
మిచ్ఛాత్మనో మనస ఏవ విభాతి కుక్షౌ ।
పూర్వత్ర మాతృ మన ఏవ శరీరతాభాక్
ప్రత్యక్షముత్తరపదే తు శరీరమేవ ॥ ౧౨ ॥

చేతశ్చమత్కృతిపదం వమతి స్వలీనం
విశ్వం బహిః శ్రుతిముఖేన్ద్రియవర్గభావాత్ ।
తత్రాపి ధీన్ద్రియగణః పవనోఽపి పృథ్వీ

జ్యేష్ఠైర్జలైరపి మరుద్భిరుదీరితోఽన్తః ॥ ౧౩ ॥

కర్మేన్ద్రియాణి కఠినత్వపరాన్తభాజ్ఞో
వహ్స్యకృతీని ఖపదస్థధరాశ్రితాని ।
పృథ్వీమయప్రకృతిఖగ్రహణోన్ముఖాని
బోధ్యాని భూతవితతేరిహ వైపరీత్యే ॥ ౧౪ ॥

మానాత్మకస్య తరణేర్ద్వయతో హి సిద్ధిః
మాయాబలాత్ప్రథమతాత్ర చ మేయకోట్యాః ।
గ్రాహ్యగ్రహీత్వపదవర్ణనమన్వయేన
యోజ్యాః కలా బహిరథాన్తరపి క్రమజ్ఞైః ॥ ౧౫ ॥

మాతా దశేన్ద్రియమయోదశకం చ మేయం
తన్నేలనాద్దశకలాత్మదశారయుగ్మమ్ ।
అన్తః కలాద్వయమిహ ప్రకృతౌ నిలీన
స్త్రిగుణ్యమాతరి పుమాశ్చతురస్రబిమ్బే ॥ ౧౬ ॥

మానాత్మనైవ చిదచిత్త్వితిరత్రచక్రే
భేదాత్మకే న భవతీహ విసర్గబిన్దోః ।
మస్యానుషక్తిరపి ముఖ్యసమన్వయస్య
బిన్ద్యేకభోగపదమాత్మపురోచితస్య ॥ ౧౭ ॥

స్వప్న స్మృతం తదను జాగ్రతి సత్యకల్పం
బన్ధం ప్రపద్య వపుషా స్వవిమర్శశక్త్యా ।
క్షీత్యా చ తత్పరవశో హృతమాత్మభావో
మధ్యన్దినద్యుమణిరేషమకారబిన్దుః ॥ ౧౮ ॥

యత్వాదివర్గవముఖార్ణచతుష్టయస్య
సజ్జోచవర్ణనమిదం ఖలుతన్త్రసీత్యా ।
తుర్యస్థితం హముఖశాన్తచతుష్టయాత్మ-
యోజ్యం క్రమేణ బహిరన్తరభేదస్పష్టోః ॥ ౧౯ ॥

ఇతి శ్రీమాతృకాచక్రవివేక జాగ్రద్వివేకశ్చతుర్థః ఖణ్డ ॥ ౪ ॥

పఞ్చమః ఖణ్డః । తుర్యవివేకః

అక్షేషు వేద్యవిలయః ఖలు శుద్ధవిద్యా
దేహ తదక్షవిలయో భవతీశ్వరత్వమ్ ।
ఈశో హి విశ్వమయదేహకృతాభిమానో
జాగ్రచ్ఛివస్య పశుజాగరచక్రలగ్నమ్ ॥ ౧॥

యద్బాహ్యబాహ్యపదమజ్జనమస్తరస్త-
స్తచ్ఛిత్పదే జడపదే విపరీతమేతత్ ।
అక్షాత్మవేద్యమిహ శః స హి శుద్ధవిద్యా
దేహవిభిన్నకరణేస్త్రియమీశ్వరః షః ॥ ౨॥

జ్ఞానేస్త్రియం స హి సదాశివ ఆత్మనైక్యే
స్వాత్మా ఖవిశ్రమమయో హ ఇతీహ శక్తిః ।
ఏతత్తురీయపదమజ్జనతుష్టయాఢ్యం
బాహ్యోస్తరాలపదయోః శ్రితరూపసామ్యమ్ ॥ ౩॥

ఏత్పదం పదమఖణ్డీతమేవ శుద్ధ-
విద్యాదికస్య ఖలు తత్త్వచతుష్టయస్య ।
వేద్యాద్యుదఞ్చితచితిస్ఫురణక్రమేణ
తత్తద్దశావతరణం విబుధైర్విభావ్యమ్ ॥ ౪॥

సాదాశివః స ఖలు బిన్దమయస్తవర్గ-
స్త్రేశ్వరాజ్ఞమయమాస్తరథామయోగ్యః ।
జ్ఞానక్రియే న సుశివస్య సదాశివేశా-
వస్తర్పహిశ్చ నియతాజ్ఞిపదౌ క్రమేణ ॥ ౫॥

ఇచ్ఛాపపఞ్చకవబిన్దమయీ హశక్తి-
ర్జ్ఞానక్రియాసమపదం ఖలు సోభయాత్మా ।
బిన్దౌ సమున్మిషతి సర్గపదే క్రమేణ
సంసృష్టిరాపరిసమాప్తితయోర్విభావ్యా ॥ ౬॥

పుర్వత్ర వైవహి పరో నియతః పరత్ర
పూర్వో భవేన్నియత ఏవ శషాదివృన్దే ।
ఏకత్ర సంవిదుదయేఽప్యపరత్ర భాస-
స్తస్యా ఇతీదమథవా సమమేవ బిన్దుః ॥ ౭॥

జాగ్రచ్ఛివస్య పశుజాగరయుక్తదైశ-
 మస్తర్దశారమిహ కోణగతం బహుత్వమ్ ।
 భేదోదయోల్లసిత మేతదభేదకోట్యాం
 ప్రాప్నోతి సజ్ఞహామితి ప్రతిపద్రహస్యమ్ ॥ ౮॥

యః పార్థివే చిదుదయః స హి శుద్ధవిద్యా
 యః ప్రాకృతే స పునరీశ్వరతా కిలాఽణ్ణే ।
 యో మాయికే స తు సదాశివతేతి శాదే
 స్త్రైరుప్యధీరిహారహస్యతమం గురూణామ్ ॥ ౯॥

బిన్దూదయే విశతి సర్గ ఇమం తథైవ
 సర్గోదయే తమథ సోఽపి పదే తదన్తః ।
 కఃస్యాద్ధకారహృదిలశ్చ వకారగర్భే
 బాహ్యే తు చిత్ ప్రకృతిసర్గముఖే విభక్తా ॥ ౧౦॥

అన్తః పదం భవతి తచ్చతురక్లమైక్యా-
 చ్చిచ్చైత్యయోః కరణసీమ్నస్యపి భావితైక్యమ్ ।
 పఞ్చాంగకం భవతి బాహ్యపదం ప్రకృత్యాం
 చిద్వహ్నిగర్భకుహరాదథ నిర్గతాయామ్ ॥ ౧౧॥

జ్ఞానక్రియోన్ముఖహకారమయాద్వయేచ్ఛా-
 విశ్రాన్తిరస్తరబహిర్ముఖవిశ్రమాత్మా ।
 కూటాక్షరాత్మతనురేష శివః సుషుప్తి-
 విశ్రాన్తిరేవ సవికల్పకలాల్పగన్ధా ॥ ౧౨॥

నాస్యస్తి వేత్స్యదితసంశయజాగ్రతీహ
 సుప్తా । । । శివే (భవతి)(జాగ్ర)జగదభేదరూపమ్ ।
 జ్ఞానక్రియాత్మకతయా ప్రతిరూపభిన్న-
 మేవం చతుర్విధమధిశ్రితబీజమాత్రమ్ ॥ ౧౩॥

జ్ఞానం ద్వయాద్వయమయం లసకారరూపం
 తాదృక్ చ కర్మ కషకారమయం విదుస్తత్ ।
 శ్లిష్టం పురః స్ఫురితసద్వయకోటి శ క్ష-
 (శ్లిష్టం పురః స్ఫురిత సద్వయకోటిలక్ష-)
 రూపం పరస్పరగతం చ సమం చ కూటమ్ ॥ ౧౪॥

జ్ఞానాత్మజాగరసుషుప్త్యవధీ మకార-
కూటాత్మకౌ పశుశివౌ గుణకోణబిన్దోః ।
శ్లిష్టావశాదిచతురస్రయుగాన్వయోత్థ-
నాగాశ్రరశ్మ్యుదరగౌ నను సర్గబిన్దూ ॥ ౧౫॥

జ్ఞానక్రీయాత్మకసుషుప్తివిబోధమధ్య-
సంస్థౌ క్షమాపుభయపక్షగబిన్దస్సర్గౌ ।
సన్యాపకౌ తదుభయస్య తదజ్ఞీభూతౌ
జాగ్రత్సుషుప్తినమవాయపదేఽనుషక్తౌ ॥ ౧౬॥

సజ్జో-చపూర్తిపరసీమపదోభయార్థౌ
శ్రీచక్రమధ్యనిలయా త్రిపురేశ్వరీ సౌ ।
త్రేధా విసర్గపదమేకవిధం పదం చ
బిన్దోస్తరీయమితి బాహుచతుష్టయాఢ్యా ॥ ౧౭॥

సౌషుప్తజాగ్రదబహిః పదజాగరేషు
తోయక్షమానిలమయేష్వ కలాత్మశక్త్యా ।
ఆత్మేవవర్గయమయస్వగుణేక్షుచాప-
పుష్పేషుపాశనిగృహీతచితా త్రిబాహుః ॥ ౧౮॥

తుర్యేఽగ్నిధామ్ని హచితా సస్పృణీప్రణన్న-
వైత్యాతిపశ్విభజడత్వరుజైకబాహుః ।
ఏవం చతుర్భుజవిభావ్యచతుర్థదశాఙ్గా
క్షౌత్మాఙ్గినీ జయతి మధ్యపదేఽపితుర్యా ॥ ౧౯॥

సుప్తిప్రభృత్యుదితవైత్యవిజృమ్భితస్య
జాగ్రత్పదప్రభృతిచిద్వినిమజ్జనం యత్ ।
తుర్యం పదం చ ఖలు తత్ర సుషుప్తిభాగో
యశ్చిన్మయః శివవపుస్తదతివ తుర్యమ్ ॥ ౨౦॥

తుర్యం ద్విఖణ్డ మభవస్య జఘన్యభాగో
మూర్ధాఽతితుర్యమనయోరనుభూః క్షమధ్యమ్ ।
జాగ్రచ్ఛిరాఃస్వపనసుప్తిజఘన్యభాగో
మప్రాణకః పశురసౌ విపరతిబోధః ॥ ౨౧॥

మాత్మా పశుః ప్రకృతిరేవ తయా నిగీర్ణో

హాత్మాపి చిత్ప్రకృతిరేవ నివృత్తిరూపా ।

ఇత్థం ద్విధా ప్రకృతివిశ్రమభూః క్షకారః

శముఖః పరః పరత ఏవ భవేత్ప్రకృత్యాః ॥ ౨౨॥

యద్వా శివః క్ష ఇహ మ ప్రతియోగిభావాత్

సౌఘప్తమేవ పరశముఖపదం చిదాత్మా ।

యచ్చక్రమధ్యపదతా తదధీశతా చ

శమ్భోః(స్తదస్య)సదేశ్యగుణగన్ధితయార్ఘ్యభావాత్ ॥ ౨౩॥

చన్ద్రాగ్నిభుక్పశుభుగగ్నిరథః సమస్వం

భానుః పదే పద ఇదం త్రితయం స్వరాదౌ ।

ఖణ్డత్రయాత్మకమఖణ్డపదం చ తద్వత్

తద్విశ్రమః ప్రతిదశం సమసంఖ్యతైషామ్ ॥ ౨౪॥

భేదావిభేదసమతాతనుభిః సుషుప్తి-

స్వప్నప్రజాగరపద్దెన్ద్రిగుణీకృతాభిః ।

పుథ్వాదిఖాన్తతిథిభిర్ను శుక్లపక్షః

కృష్ణస్త్రజాగరపదాదికతన్నివృత్యా ॥ ౨౫॥

దేహాత్మికా ప్రకృతిరేవ పరా విమర్శః

సైవ ప్రవృత్తివినివృత్త్యుభయాదిభూతా ।

వాగర్థమిశ్రవపురిన్ద్వనలార్యమత్ర-

య్యేకైక యుక్తిపుటికా నవమూర్తిరేకా ॥ ౨౬॥

చైతన్యతా చ జడతా చ విమర్శచిత్తో-

స్తుల్యా యదిన్ద్వనలయోరుభయం తదిచ్ఛా ।

స్యాత్కర్మ చావగలితం తు మిథో జడత్వాత్

జ్ఞానం తయోః సమపదం చ తథా ద్విరూపమ్ ॥ ౨౭॥

పక్షద్వయేఽపి పరివృత్తివశాత్త్రయాణా-

మిచ్ఛాదికత్రితయతాప్రతిధామ ధామ్నామ్ ।

షట్స్వత్రవృత్తిషు చ కారణకార్యతాస్యా-

ద్విన్ద్వక్షయోర్మభబయోః పఫవర్గ(ర్ణ)యోశ్చ ॥ ౨౮॥

చన్ద్రాగ్నివిశ్రమణయోః స్వరయాదిధామ్నోః

ర్విశ్వస్య బీజదశయోః ప్రథమే పదే చిత్ ।

చిత్యే నిమజ్జతి పరత్ర చితౌ తు చైత్య-
మేతత్సమస్తముభయోల్లసితే తు భానౌ ॥ ౨౯॥

ఇన్దౌ చ హవ్యభుజిచోదరసీమ్ని యత్స్య-
చ్చక్రద్వయం చిదచిదభ్యవమర్దరూపమ్ ।
బిమ్బద్వయాయుగలమేతదశీతిభానో-
ర్బిమ్బస్థలే హి చతురశ్ర(స్ర)తయా సమస్తమ్ ॥ ౩౦॥

తస్మాచ్ఛతుష్పదమిదం చతురస్రబిమ్బం
చిచ్చైత్యనిర్జరసరిద్యమునాప్రయాగః ।
అర్చ్యం భవేత్ప్రథమతోఽథతదశ్శుభూత-
చిచ్చైత్యచక్రయజనం త్వితిపూర్వతస్తత్ ॥ ౩౧॥

అస్తఃస్థమేవ చతురస్రముషర్బుధేన్దోఽ-
రర్కాత్మకం చిదచిదుదృఢవమేతదఙ్గమ్ ।
ఏవం చ సత్యపి జడాజడసారమేతత్
ప్రాగేవ పూజ్యమితి పూర్ణపదే కృతం తత్ ॥ ౩౨॥

ఇతి పరమరహస్యం మాతృకార్థస్వరూపం
స్ఫుటతరముపదిష్టం చక్రరాజాభినీతమ్ ।
లగతి యదయమర్థః శక్తివిధ్దేఽన్తరఙ్గే
న తు తునరపరత్ర ప్రత్యవాయోఽస్తి)న తన్మే ॥ ౩౩॥

ఇతి మాతృకాచక్రవివేకే తుర్యవివేకః పంచమః ఖణ్డః ॥ ౫॥

ఇతి స్వతంత్రానన్దనాథవిరచితః మాతృకాచక్రవివేకః (మూలం) సమూర్ణః ॥

Encoded and proofread by Ruma Dewan

Matrikachakravivekah

pdf was typeset on January 19, 2026

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

